

DARIUSZ R. BUGAJSKI

CHIŃSKO-JAPOŃSKIE SPORY MORSKIE

W relacjach chińsko-japońskich istnieje wiele skomplikowanych problemów, które jak zawsze w stosunkach sąsiedzkich mają głęboki kontekst historyczny. Rywalizacja polityczna oraz ekspansywna polityka ekonomiczna i militarna ChRL powoduje, że państwo to kwestionuje istniejący stan terytorialny na Morzu Wschodniochińskim i Południowochińskim. Przedmiotem roszczeń Chin (zarówno Tajwanu, jak i Chińskiej Republiki Ludowej) są znajdujące się pod japońską administracją wyspy Senkaku. Oba państwa mają także sprzeczne stanowiska prawne dotyczące delimitacji wyłącznej strefy ekonomicznej między Chinami a Japonią (Riukiu) na Morzu Wschodniochińskim oraz co do statusu Okino Tori-shimy podlegającej japońskiej suwerenności. Każdy z tych trzech sporów w konsekwencji dotyczy jednak przede wszystkim delimitacji znacznych obszarów wyłącznej strefy ekonomicznej między tymi państwami.

WPROWADZENIE

Wśród sporów międzynarodowych zdefiniowanych w doktrynie i orzecznictwie¹ wyróżnia się, ze względu na przedmiot, spory związane z morzem². Międzynarodowe spory morskie można podzielić na spory terytorialne (graniczne), czyli spory o suwerenność, które w zasadzie nie różnią się od „sporów terytorialnych na lądzie” poza faktem, że mają wpływ na delimitację wód terytorialnych, oraz spory jurysdykcyjne (spory o prawo), bez kwestionowania suwerenności, wśród których wyróżnia się spory dotyczące delimitacji (delimitacyjne)

¹ Definicję sporu międzynarodowego można znaleźć w wyroku STSM z 1924 r. w sprawie koncesji palestyńskich Mavrommatisa, powtórzoną w orzeczeniu MTS z 1962 r. w sprawie świątyni Preah Vihear, w których spór określono jako „brak zgody w przedmiocie kwestii prawnej lub stanu faktycznego, z przeciwieństwem prawnych stanowisk lub interesów między stronami”. Można też to pojęcie określić krótko jako konflikt interesów. *Mavrommatis Palestine Concessions* (Greece v. U.K.), 1924 P.C.I.J.; *Preah Vihear* (Cambodia v. Thailand), 1962 I.C.J.

² Kierując się organizacją Międzynarodowego Trybunału Prawa Morza w Hamburgu, można dokonać niepełnego podziału sporów ze względu na przedmiot na spory: dotyczące dna morskiego (Izba Sporów Dna Morskiego), rybołówcze (Izba Sporów Rybołówczych), ochrony środowiska (Izba Sporów dotyczących Środowiska Morskiego) oraz delimitacyjne (Izba Morskich Sporów Delimitacyjnych). Zob. D.R. Bugajski, *Międzynarodowe organizacje morskie*, Gdynia 2009, s. 109; *Maritime Boundary Disputes, Settlement, Processes, and the Law of The Sea*, ed. Seung-Yong Hong, J.M. Van Dyke, Leiden 2009.

obszarów morskich podlegających jurysdykcji państwa (np. wyłącznej strefy ekonomicznej) i pozostałe spory jurysdykcyjne. W praktyce międzynarodowej można znaleźć liczne przykłady sporów jurysdykcyjnych zarówno delimitacyjnych (delimitacja wyłącznej strefy ekonomicznej w rejonie Bornholmu), jak i pozostałych sporów jurysdykcyjnych (żegluga w Cieśninie Piławskiej, spory wywołane „terytorializacją” wyłącznej strefy ekonomicznej przez niektóre państwa, jak np. ChRL i Indie).

Biorąc pod uwagę charakter stron w sporze, wyróżnia się: spory międzypaństwowe (najczęściej dwustronne, rzadziej wielostronne jak na Morzu Południowochińskim)³ oraz spory państwo–społeczność międzynarodowa, w których roszczenia państwa nadbrzeżnego godzą nie w prawa określonych państw, ale w prawa całej społeczności międzynarodowej (np. w przypadku roszczeń ograniczających wolność morza pełnego). Niewątpliwie jednak jednostronne nadmierne roszczenia morskie, które dotyczą wód międzynarodowych, godzą w prawa całej społeczności międzynarodowej, ale rzadko przeciwstawiają im się „organy społeczności międzynarodowej”. Wiele z nich pozostaje zatem niezauważonych i w związku z brakiem przeciwnych stanowisk prawnych lub faktycznych nie przeradza się w spory międzynarodowe. Tam jednak, gdzie takie roszczenia dotyczą praw innych państw bezpośrednio, spotykają się ze zdecydowaną reakcją dyplomatyczną (spór co do statusu Okino Tori-shimy), prawną, a nawet wojskową (demonstracyjne korzystanie z praw i wolności, których odmawia państwo nadbrzeżne)⁴.

W przypadku relacji chińsko-japońskich istnieje zarówno spór terytorialny o suwerenność – spór o wyspy Senkaku, jak i jurysdykcyjny, bez kwestionowania suwerenności – spór o status Okino Tori-shimy oraz o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Wschodniochińskim.

Warto zwrócić uwagę, że ChRL wysuwa roszczenia w stosunku do wysp na Morzu Południowochińskim (Spratly, Paracelskie, Scarborough itd.), co generuje spory z wszystkimi państwami nadbrzeżnymi; do wysp Senkaku na Morzu Wschodniochińskim – z Japonią, której dodatkowo odmawia prawa do uznania Okino Tori-shimy za wyspę w rozumieniu konwencji o prawie morza z 1982 r. oraz zgłasza roszczenia dotyczące ograniczania działalności wojskowej we własnej wyłącznej strefie ekonomicznej – spór ze Stanami Zjednoczonymi (doszło z tego powodu do wielu incydentów zbrojnych). We wszystkich tych przypad-

³ Zob. J. Symonides, *Spory terytorialne na Morzu Południowochińskim. Czy powrót „dyplomacji kanonierek”?*, *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 2012, nr 2 (t. 46), s. 33–58.

⁴ Departamenty stanu i obrony Stanów Zjednoczonych prowadzą program *Freedom of Navigation Program* (FON), który został uruchomiony jeszcze przez administrację prezydenta J. Cartera w 1979 r. w celu przeciwstawienia się nadmiernym roszczeniom morskim. Działania dyplomatyczne obejmują głównie często wielokrotnie powtarzane protesty dyplomatyczne przeciwko nadmiernym roszczeniom. Od 1948 r. do 1992 r. Stany Zjednoczone złożyły ponad 140 formalnych protestów tego typu, w tym 110 w latach 1979–1992 w ramach programu FON. Zob. *United States Responses to Excessive National Maritime Claims, Limits in the Seas 1992*, US DoS, no. 112, s. 6; D.R. Bugajski, *Prawa żeglugowe okrętu w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2009, s. 17.

kach Chiny mają postawę ofensywną – zgłaszają roszczenia, odmawiają praw innym.

Natomiast Japonia utrzymuje roszczenia do 4 Wysp Kurylskich okupowanych przez Rosję, do skał Dokdo/Takeshima na Morzu Japońskim administrowanych przez Koreę Południową, sama administruje wyspami Senkaku, do których prawa suwerenne zgłaszają Chiny, uznaje podlegający jej suwerenności atol Okino Tori-shima za wyspę, co kwestionują Chiny. W stosunku do Rosji i Korei Japonia zgłasza roszczenia, zachowuje postawę ofensywną, a w stosunku do Chin defensywną – to jej stan posiadania jest kwestionowany.

1. SPÓR JURYSDYKCYJNY O DELIMITACJĘ WYŁĄCZNEJ STREFY EKONOMICZNEJ NA MORZU WSCHODNIOCHIŃSKIM

Poza sporem o suwerenność wobec Senkaku, co będzie miało wpływ na delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej w rejonie, istnieje spór o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej pomiędzy Chinami kontynentalnymi a japońskim archipelagiem Riukiu (Nansei Shotō), do którego należy Okinawa. W tym ostatnim przypadku nakładające się roszczenia tworzą szarą strefę, dokładnie jak w przykładzie sporu polsko-duńskiego o strefę ekonomiczną na południe od Bornholmu⁵. Odległość od punktów linii podstawowych obu państw wynosi w tej części Morza Wschodniochińskiego 370 mil morskich. Japonia proponuje linię środkową (jak Dania), a Chiny granicę szelfu kontynentalnego (jak Polska). W rezultacie powstaje szara strefa o powierzchni 40 tys. km² (polsko-duńska strefa sporna ma 3503 km²).

Warto zauważyć, że oba państwa niemal jednocześnie ratyfikowały konwencję o prawie morza (UNCLOS)⁶ w czerwcu 1996 r. Japonia jest ponadto stroną

⁵ Zob. T. Górski, *Delimitacja obszarów morskich między Polską a Danią*, Prawo Morskie 2005, t. XXI, s. 75–88.

⁶ Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie Morza, sporządzona w Montego Bay 10.12.1982 r. (Dz.U. z 2002 r., Nr 59, poz. 543). Konwencja weszła w życie 16.11.1994 r. Aktualnie ratyfikowana przez 165 państw (stan na 8.01.2013 r.). Japonia nie złożyła żadnej deklaracji lub oświadczenia przy podpisaniu lub ratyfikacji konwencji. Natomiast Chińska Republika Ludowa złożyła następującą deklarację (wyciąg tekstu z Dz.U. z 2002 r., Nr 59, poz. 544): 1. Zgodnie z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza ChRL będzie wykonywać suwerenne prawa i jurysdykcję nad wyłączną strefą ekonomiczną o szerokości 200 mil morskich oraz nad szelfem kontynentalnym. 2. ChRL dokona, w drodze konsultacji, delimitacji granic jurysdykcji morskiej z państwami o wybrzeżach przeciwległych lub przyległych do Chin, odpowiednio na podstawie prawa międzynarodowego i zgodnie z zasadą słuszności. 3. ChRL potwierdza swoją suwerenność nad wszystkimi swoimi archipelagami i wyspami wymienionymi w art. 2 Ustawy ChRL o morzu terytorialnym i strefie przyległej, która została ogłoszona 25.02.1992 r. (*Law on the territorial sea and the contiguous zone of the People's Republic of China of 25 February 1992*, Law of the Sea Bulletin 1992, no. 21, s. 24).

konwencji genewskiej o morzu terytorialnym i strefie przyległej z 1958 r., do której przystąpiła w czerwcu 1968 r.⁷

2. SPÓR JURYSDYKCYJNY O STATUS OKINO TORI-SHIMY

Okino Tori-shima (dawniej Parece Vela)⁸ to zanurzony atol położony na Morzu Filipińskim ponad 1700 km od Tokio, 1500 km od Filipin (Luzon) i 1550 km od Tajwanu. Samotny atol położony jest strategicznie pośrodku pomiędzy Guam a Okinawą i pomiędzy Japonią a Filipinami. W jego obrębie ponad powierzchnią morza stale pozostają jedynie trzy skały, w tym jedna „rozmiarów podwójnego łóżka, a druga małego pokoju”⁹. Jeszcze 100 lat temu ponad wodą (przy jej wysokim stanie) było kilkanaście skał.

Atol został odkryty w 1543 r. przez hiszpańskich żeglarzy i nazwany Parece Vela. Dopiero w 1931 r. Japonia anektowała to terytorium, które nie było nigdy przedmiotem roszczeń jakiegokolwiek państwa (*terra nullius*), włączając administracyjnie do prefektury tokijskiej (archipelagowy okręg Ogasawara)¹⁰.

W ostatnich kilkunastu latach Japończycy przeprowadzili prace inżynierskie służące umocnieniu lądu, wybudowali betonowe lądowisko śmigłowców zajmujące całą powierzchnię skały, utrzymują stałą platformę (światła i znaki nawigacyjne), zamierzają osiedlać korale, by „nadbudowały” atol do poziomu morza, wydając przy tym 600 mln dolarów (w latach 1987–1993). Celem tych działań jest zachowanie wyznaczonej od „wyspy” w 1996 r. wyłącznej strefy ekonomicznej o maksymalnych wymiarach (do 200 mil morskich)¹¹, a nie tylko morza terytorialnego wyznaczonego od skały (do 12 mil morskich)¹². Zgodnie z międzynarodowym prawem morza ustanowienie w pełnym zakresie jurysdykcji terytorialnej dotyczy tylko takich wysp, które „nadają się do zamieszkania przez ludzi lub do samodzielnej działalności gospodarczej”¹³. Sam jednak cha-

⁷ Stronami konwencji są 52 państwa.

⁸ www.chinadaily.com.cn/china/2006-04/17/xin_47 (29.05.2013).

⁹ *Sino-Japanese maritime disputes. Islands apart*, <http://www.economist.com/node/21562987> (29.05.2013).

¹⁰ Y. Yoshikawa, *Okinotorishima: Just the Tip of the Iceberg*, *Harvard Asia Quarterly* 2005, vol. IX, no. 4, <http://www.asiaquarterly.com/content/view/30/37/> (29.05.2013).

¹¹ *Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf-Act (Law no. 140 of 1996)*, *Law of the Sea Bulletin* 1997, no. 33, s. 36; *Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf (Law No. 74 of 1996)*, *Law of the Sea Bulletin* 1997, no. 35, s. 94.

¹² K. Kubiak, *Kontrowersje wokół atolu Okinotorishima jako przykład współczesnego sporu morskiego*, *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej* 2010, nr 2(181), s. 81–90.

¹³ Zob. J. Symonides, *Status prawny wysp naturalnych i sztucznych w nowym prawie morza*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1984, nr 4, s. 79–99; A. Straburzyński, *Terytoria morskie i strefy pozaterytorialne wysp*, *Prawo Morskie* 1993, t. VII, s. 113–121; A. Straburzyński, *Państwo archipelagowe i jego prawo do posiadania dodatkowego komponentu terytorium morskiego*, *Prawo Morskie* 1995, t. VIII, s. 111–120.

rakter prac budowlanych prowadzonych przez Japończyków podważa argumenty przemawiające za uznaniem Okino Tori-shimy za wyspę w rozumieniu międzynarodowego prawa morza¹⁴.

Chiny są zainteresowane zasobami żywymi i nieożywionymi w tym rejonie. Podkreślają, że Okino Tori-shima jest tylko skałą i nie może mieć wyłącznej strefy ekonomicznej¹⁵. Jeśli wyspa nie ma sąsiada, tj. innego lądu w odległości mniejszej niż 400 mil morskich, to suweren zyskuje prawo do morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej wokół o powierzchni 431 tys. km² (więcej niż lądowa powierzchnia Polski lub Japonii)¹⁶. Jeśli natomiast w takim położeniu geograficznym znajduje się skała, to państwo-suweren zyskuje jedynie morze terytorialne wokół o powierzchni 1550 km². Różnica jest ogromna, bo aż 278-krotna, a należy pamiętać, że w przypadku wyspy państwo-suweren będzie mogło potencjalnie (w zależności od warunków geologicznych) zgłosić roszczenia do zewnętrznego szelfu kontynentalnego poza 200 milami morskimi wyłącznej strefy ekonomicznej¹⁷.

Niemal tak dogodną lokalizację geograficzną ma właśnie Okino Tori-shima, a zatem rozstrzygnięcie tego sporu jurysdykcyjnego będzie miało wielkie znaczenie ekonomiczne. W sumie już i tak Japonia, której długość wybrzeża jest porównywalna z długością wybrzeża Chin, ma 5 razy większą powierzchnię wyłącznej strefy ekonomicznej (4,5 mln km²), a większa strefa oznacza dostęp do zasobów surowców na szelfie i wyłączność rybołówstwa.

Konwencja genewska o morzu terytorialnym i strefie przyległej z 1958 r. w art. 10 ust. 1 oraz UNCLOS w art. 121 ust. 1, których Japonia jest stroną, określają jednolicie **wyspę jako naturalny obszar lądu, otoczony przez wodę, który położony jest powyżej linii najwyższego pływów**. Status wysp, wysepek i skał ma wpływ na wyznaczenie linii podstawowych, od których mierzone są obszary morskie, oraz jest podstawą ustanowienia tychże obszarów¹⁸. **Wokół wyspy**, zgodnie ze zwykłymi zasadami prawa morza, są wyznaczane poszczególne

¹⁴ Wzniesiono m.in. stalowo-betonowe falochrony o łącznej długości 6,2 km mające zapobiegać dalszej erozji skrawków lądu znajdujących się ponad powierzchnią. Trzy wysepki pokryto warstwą betonu, tworząc struktury o średnicy 60 m. Ponadto wybudowano platformę na stalowych palach, na której wzniesiono trzypiętrowy budynek, w którym umieszczono stację badań oceanologicznych. G. Lubin, *China Stunned as Japan Makes Shock Island Announcement in Key Economic Zone*, <http://www.businessinsider.com/chinese-angered-by-japan-island-grab-2010-1> (29.05.2013).

¹⁵ Przykładem jest oświadczenie złożone przez przedstawiciela ChRL w kwietniu 2004 r. podczas rozmów ze stroną japońską, w którym podkreślono, że zdaniem rządu chińskiego Okino Tori-shima to skały w rozumieniu międzynarodowego prawa morza. Y. Yoshikawa, *The US–Japan–China Mistrust Spiral and Okinotorishima*, *The Asia-Pacific Journal. Japan Focus*, <http://www.japanfocus.org/Yukie-YOSHIKAWA/2541> (29.05.2013).

¹⁶ C. Schofield, *The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation*, [w:] *Maritime Boundary Disputes...*, *op.cit.*, s. 21.

¹⁷ W 2008 r. Japonia złożyła wniosek do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego o uznanie granic szelfu poza 200 milami wyłącznej strefy ekonomicznej. www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_jpn.htm (29.05.2013).

¹⁸ *United Nations Convention on the Law of the Sea 1982. A Commentary*, ed. S.N. Nandan, S. Rosenne, vol. III, The Dordrecht–Boston–London 1995, s. 322.

gólne ich obszary morskie (morze terytorialne, strefa przyległa, wyłączna strefa ekonomiczna i szelf kontynentalny). **Natomiast skały** nienadające się do zamieszkania przez ludzi lub do samodzielnej działalności gospodarczej nie mają ani wyłącznej strefy ekonomicznej, ani szelfu kontynentalnego (art. 121 ust. 3).

Już pobieżny ogłąd atolu wskazuje, że mamy do czynienia ze skałą – w rozumieniu UNCLOS – która nie może mieć samodzielnego życia gospodarczego. Dodatkowo przykłady z praktyki międzynarodowej, tj. np. porzucenie przez Brytyjczyków roszczeń do strefy rybołówstwa wokół Rockall¹⁹, przemawiają przeciw stanowisku Japonii. Na podstawie *Fishery Limits Act* z 1976 r. Zjednoczone Królestwo wyznaczyło strefę rybołówstwa od skały Rockall – pełną 200-milową albo do linii środkowej z sąsiednimi państwami (Danią – Wyspy Owcze, Irlandią i Islandią). Spotkało się to ze zdecydowaną reakcją wszystkich trzech sąsiednich państw, z których poza Irlandią żadne nie podnosiło kwestii suwerenności nad skałą, ale wszystkie zarzuciły Brytyjczykom, że bezpodstawnie uznali ten skrawek lądu za wyspę i wyznaczyli strefę rybołówstwa. Ostatecznie w 1999 r. Zjednoczone Królestwo wycofało się z wcześniejszych roszczeń, pozostawiając wokół Rockall 12-milowe morze terytorialne i przyjmując za podstawę delimitacji strefy rybołówstwa linie podstawowe Hebrydów wraz z najbardziej zachodnimi wyspami St Kilda²⁰. W rezultacie brytyjska strefa zmniejszyła się aż o 110 tys. km².

Konkludując, w obecnym stanie prawnym i faktycznym roszczenia japońskie są zatem bezpodstawne, ale czy to może się zmienić na skutek działań człowieka? Literalna wykładnia art. 121 UNCLOS wskazuje wyraźnie na wyspę jako „naturalny obszar lądu”, a wylewanie betonu powoduje, że mamy do czynienia ze sztuczną wyspą w rozumieniu art. 60 konwencji albo naturalno-sztuczną, w każdym razie państwo nie zyskuje dzięki temu żadnych praw suwerennych lub nie poszerza jurysdykcji (strefy bezpieczeństwa o uzasadnionych rozmiarach). Pozostaje otwarte pytanie, jak ocenić status lądu, jeśli sztucznie wprowadzone organizmy roślinne i zwierzęce w sposób już naturalny w ciągu kilkudziesięciu lat nadbudują ląd powyżej poziomu morza.

¹⁹ Skała o rozmiarach 31 x 25 m i 21 m wysokości, położona 163 mile morskie (ponad 300 km) od najbliższego lądu (wysp St Kilda, zaliczanych do szkockich Hebrydów Zewnętrznych). Jest trudnodostępna, podczas przeważającej w tym rejonie sztormowej pogody w całości zalewana przez ogromne fale atlantyckie, stąd prawdopodobnie w całej historii na skałę lądowało nie więcej niż 20 osób. W 1955 r. w obawie przed roszczeniami innych państw oficjalnie skałę zawłaszczyło jako *terra nullius* Zjednoczone Królestwo. C. R. Symmons, *Ireland and the Rockall Dispute: An Analysis of Recent Developments*, IBRU Boundary and Security Bulletin, Spring 1998, s. 78–93.

²⁰ *Sea Fisheries, The Fishery Limits Order 1999*, Law of the Sea Bulletin 2002, no. 50, s. 16.

3. SPÓR TERYTORIALNY O SUWERENNOŚĆ NAD WYSPAMI SENKAKU

Przykładem sporu terytorialnego jest spór o suwerenność nad wyspami Senkaku, które są położone na Morzu Wschodniochińskim około 200 km od Tajwanu, 400 km od Chin kontynentalnych i aż 1900 km od Tokio²¹. Administrowane są jednak przez Japonię, wchodząc w skład prefektury Okinawy oddalonej o 1000 km. Jest to grupa 5 wysepek i 3 skał obejmujących łącznie 7 km² (Gibraltar 6,8 km²), w tym największa wyspa 4,32 km². Tylko krótkotrwale były zamieszkałe, chociaż niektóre z nich pozostawały własnością prywatną obywateli Japonii, inne państwową. Wykupienie własności z rąk prywatnych w 2012 r. przez rząd Japonii spowodowało ożywienie sporu, któremu zaczęły towarzyszyć emocje po obu stronach.

W 1895 r. wyspy zostały anektowane przez Japonię wraz z Tajwanem – ich zdaniem miały w tym czasie status *res nullius*. Chińczycy (z Tajwanu i kontynentalni) twierdzą, że od wieków podlegały ich suwerenności. W 1945 r. na podstawie traktatu pokojowego znalazły się pod administracją amerykańską wraz z Okinawą. W 1972 r. Amerykanie przekazali administrację Japonii, zachowując bazy wojskowe na Okinawie.

Do lat 60. XX w. wyspy nie wzbudzały większego zainteresowania ze strony Chin. Wiele dokumentów pośrednio (mapy) potwierdza prawa Japonii do wysp. Dopiero pojawienie się informacji o złożach ropy naftowej na szelfie wokół wysp zmieniło stanowisko chińskie. Od tego czasu ze zmiennym natężeniem spór ten ma wpływ na relacje chińsko-japońskie, przy czym po stronie chińskiej dość zgodnie występują zarówno Republika Chin (Tajwan), jak i ChRL. Do początku lat 90. nie zdarzały się incydenty na morzu wokół wysp, ale od pojawienia się informacji o złożach (szczególnie w ostatniej dekadzie) powtarzają się regularnie.

W mediach pojawiają się oświadczenia i deklaracje polityków obu stron, które zawierają argumenty przekonujące do prezentowanego stanowiska. W przypadku Chin dominują argumenty kartograficzno-historyczne, które można ująć następująco:

1. Chińczycy wyspy odkryli, opisali i nanieśli na mapy.
2. Wyspy były bronione przez Chińczyków przed japońskimi piratami podczas panowania dynastii Ming i Qing (1368–1911).
3. Chińska mapa Azji z XVIII w. pokazuje wyspy jako część Chin.

²¹ Wyspy Senkaku (nazwa japońska, Chińczycy używają nazwy Diaoyu albo Tiaoyutai, dawniej używano też nazwy europejskiej Pinnacle Islands) obejmują niezamieszkaną grupę 5 górzystych wysp i 3 skał o całkowitej powierzchni 7 km² (dla porównania Gibraltar ma 6,8 km²). Wyspy położone są na północny-wschód od Tajwanu i na zachód od japońskiej Okinawy. Największa i najwyższa (383 m n.p.m.) jest Uotsuri-shima (chińska Diaoyu Dao), której powierzchnia 4,32 km² stanowi ponad 60% całkowitej powierzchni archipelagu.

4. Japonia objęła wyspy w 1895 r. podczas I wojny chińsko-japońskiej, a zatem zbrojnie.
5. W korespondencji dyplomatycznej z 1885 r. Chiny ostrzegają przed obecnością japońską na wyspach.
6. W deklaracji poczdamskiej z 1945 r. wskazano, że japońska suwerenność powinna być ograniczona do głównych wysp.
7. Treść protestu chińskiego z 1971 r. przeciwko przekazaniu Japończykom administracji na wyspach dotychczas administrowanych przez Amerykanów.

Natomiast w uzasadnieniu japońskim pojawia się argumentacja prawna:

1. Wyspy były niezamieszkałe i nie było na nich żadnych śladów potwierdzających administrowanie przez Chiny w momencie zajęcia w 1895 r.
2. Wyspy nigdy nie były ani częścią Tajwanu, ani częścią Peskadorów, które zostały scedowane na rzecz Japonii przez dynastię Qing Chin w art. II traktatu Shimonoseki z 1895 r.²², stąd nie mogły być scedowane „zwrotnie” do Chin razem z Tajwanem po zakończeniu II wojny światowej.
3. Pomimo że wyspy były administrowane przez Amerykanów w latach 1945–1972, to została zachowana suwerenność Japonii.
4. Chiny nigdy nie zgłaszały roszczeń wobec wysp przed 1971 r., gdy ONZ opublikowała raport o dużych zasobach ropy znajdujących się na szelfie wysp.

ZAKOŃCZENIE

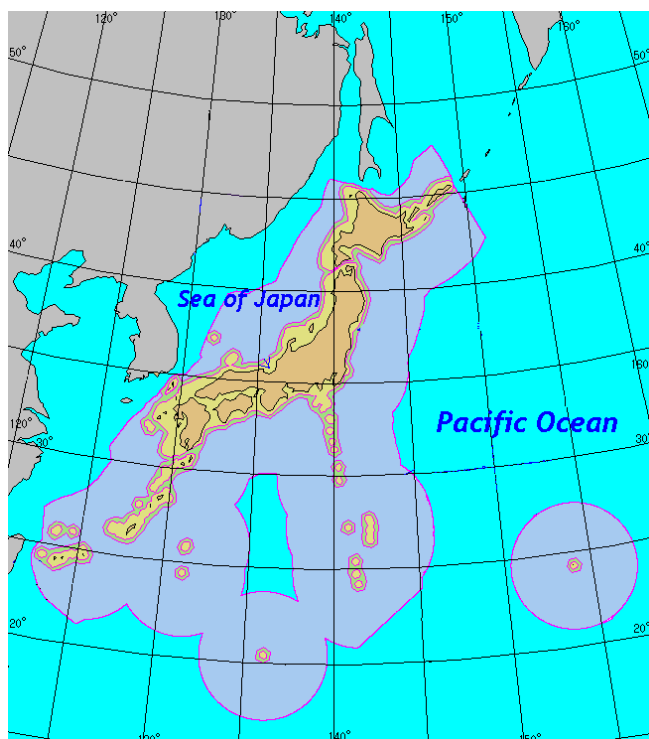
W każdym przypadku spór terytorialny ma najpoważniejsze konsekwencje, a zatem najwięcej emocji i największe zainteresowanie budzi kwestia wysp Senkaku. Trudno oceniać jedne i drugie argumenty w tej sprawie do czasu, zanim nie zostaną ujęte w jednolite stanowisko państwa albo pismo procesowe. *Prima facie* tylko Japończycy przedstawiają jakiegokolwiek argumenty prawne, a nie wyłącznie historyczno-kartograficzne, i bez wątplenia mają silniejszą pozycję przede wszystkim z powodu administrowania wyspami.

Politycznie w tej części świata bardzo ważnym podmiotem są również Stany Zjednoczone, które mają tam bazy wojskowe i umowy dwustronne z Japonią oraz Filipinami z klauzulami wzajemnej obrony (podobnie jak art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego z 1949 r.). W kilku oświadczeniach na najwyższym szczeblu oraz rezolucjach Kongresu potwierdzano zobowiązania rządu Stanów Zjednoczonych, który „nie rozstrzyga definitywnie kwestii suwerenności nad

²² Traktat pokojowy między Chinami i Japonią, Shimonoseki, 17.04.1895 r., p. L. Gelberg, *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów*, t. I, Warszawa 1954, s. 161–165.

wyspami Senkaku, ale uznaje, że znajdują się pod administracją japońską”²³, a zatem atak zbrojny na nie, na podstawie zobowiązań dwustronnych, będzie traktowany jak atak na sojuszniczą Japonię²⁴.

Oficjalne roszczenia Japonii do wyłącznej strefy ekonomicznej

Uwagi: Na mapie nie uwzględniono obszarów spornych lub o nieokreślonym statusie (na Morzu Japońskim z Koreą, na Morzu Wschodniochińskim z ChRL, wokół Senkaku, na południu wokół Okino Tori-shimy i na północy wokół czterech Wysp Kurylskich).

Źródło: <http://z9.invisionfree.com/21c/ar/t1720.htm> (29.05.2013).

²³ H.R. 4310/S. 3254 (FY2013 *National Defense Authorization Act*), p. R. O'Rourke, *Maritime Territorial and Exclusive Economic (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*, CRS Report for Congress, 9.04.2013, s. 67–68.

²⁴ Na podstawie Traktatu o wzajemnej współpracy i gwarancji bezpieczeństwa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Japonią podpisanego 19.05.1960 r. (*Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States and Japan*) art. V: *Each Party recognizes that an armed attack against either Party in the territories under the administration of Japan would be dangerous to its own peace and safety and declares that it would act to meet the common danger in accordance with its constitutional provisions and processes. Any such armed attack and all measures taken as a result thereof shall be immediately reported to the Security Council of the United Nations in accordance with the provisions of Article 51 of the Charter. Such measures shall be terminated when the Security Council has taken the measures necessary to restore and maintain international peace and security*, <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q%26a/ref/1.html> (29.05.2013).

Chiny i Japonia nie wykazują woli, poza deklaracjami politycznymi, manifestacjami obywateli i manifestacjami zbrojnymi sił morskich, rozwiązania sporu w drodze rokowań lub z zastosowaniem innych środków rozwiązywania sporów międzynarodowych²⁵. W przypadku Japonii jest to w pełni zrozumiałe, bowiem posiada suwerenność, a w każdym razie administruje przedmiotem sporu, a zatem jakiegokolwiek rozstrzygnięcie może tylko ograniczyć zakres praw tego państwa.

Dużo mniejsze emocje i zainteresowanie budzi spór o status Okino Torishimy, a zupełnie niemal nie jest dostrzegany spór o delimitację wyłącznej strefy ekonomicznej na Morzu Wschodniochińskim. Oczywiście jest też, że w istocie spór nie dotyczy samych skał, czy to Senkaku, czy statusu Okino Torishimy, ale zasobów mineralnych szelfu wokół nich. Znaczną rolę odgrywa w tych dwu wypadkach także kwestia militarna – położenie geograficzne wysp²⁶.

Wreszcie warto zauważyć, że ewentualne, choć obecnie mało prawdopodobne, objęcie przez ChRL Senkaku wyraźnie pogorszyłoby strategiczne położenie Tajwanu.

DARIUSZ R. BUGAJSKI

SINO-JAPANESE QUARRELS AT SEA (Summary)

The relations between China and Japan are, as it is with all neighborly relations, complex and have deep historical roots. Political rivalry together with economic and military expansion prompt the People Republic of China to question the territorial status quo on East China Sea and South China Sea. Both the PRC and Taiwan put forward claims to Japanese controlled Senkaku Islands; The PRC and Japan also quarrel over Ryukyu Islands and Okinotori Islands on East China Sea. All three disputes, however, are associated with delimitation of exclusive economic zones between those countries.

²⁵ Na temat rozwiązywania sporów międzynarodowych na gruncie konwencji o prawie morza z 1982 r. zob. L. Łukaszyk, *Współpraca i spory międzynarodowe na morzach*, Warszawa 2009, s. 11–45.

²⁶ K. Kubiak, *op.cit.*, s. 88.